

Штепа О.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

РАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МЕНТАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ

Кінець 80-х-початок 90-х років ХХ століття в Україні ознаменувався не лише безкровним отриманням такої бажаної незалежності, але і сумнозвісними бандитськими розбірками, напівзаконною чи відверто кримінальною «прихватицією» державного майна та, як результат, побудовою на вітчизняних теренах страшного монстра кланово-олігархічної системи. Така держава стала мачухою, а не матір'ю для лівової частки українських громадян та виявилась додатковим чинником стресогенезу національної правової ментальності, завдавши нищівного удару по народним увявленням про Правду-Справедливість, Свободу-Волю та Рівність-Братерство. Наслідком цього можна вважати новий злет традиційного в нашому соціумі правового нігілізму, абсентеїзму, анархізму та громадянської пасивності. З того часу постала нагальна необхідність пошуку альтернативних шляхів регулювання соціальних відносин, коли задекларовані в державних нормах принципи не будуть так гостро суперечити об'єктивній реальності.

На нашу думку, саме соціал-демократична модель державного розвитку найбільш повною мірою може реалізувати політико-правові поведінкові стереотипи української нації. Безумовно, «ліва» ідея дискредитувала себе на українських теренах ще в роки СРСР. Проте, погодимось з П. Л. Бергером, який стосовно, наприклад, шведської моделі соціально-економічного розвитку відзначав, що вона за своєю суттю є капіталістичною, а не соціалістичною, як дехто вважає [1, с. 16]. А, отже, впровадження того ж таки шведського зразка соціально-економічного розвитку поверненням у минуле вважати не можна.

Сучасні соціал-демократи прагнуть такої організації суспільства, де кожна людина може вільно робити свій вибір і мати рівні права та можливості. Основними ідеями соціал-демократів є вчення про свободу, рівність, справедливість та солідарність. Наприклад, як відзначають дослідники шведської «держави добробуту», в центрі уваги ідеології правлячої соціал-демократичної партії – людина як індивід з власними потребами та життєвими прагненнями [2, с. 14]. Проаналізуємо особливості шведського соціально-економічного устрою та співставимо їх з ментально-правовими настановами українського етносу.

Частка підприємств, що належать державі безпосередньо в економіці Швеції досить низька. На державних підприємствах працює всього 31% робітників. Але якщо характеризувати державний сектор як весь обсяг втручання держави в економічне життя (в різних аспектах), то за розміром державного сектору Швеція займає перше місце серед розвинених країн Заходу. Націоналізовані підприємства зосереджені в основному в сировинних галузях (гірничій, чорній металургії), а також в суднобудуванні, комунальних послугах та на транспорті. В цих галузях на державні підприємства припадає більше

50% всіх товарів та послуг [3, с. 10-11]. Тобто така структура виробництва не буде заохочувати ставлення українців до державної власності як до «нічийної», але, разом з тим, забезпечить високу зайнятість населення на великих державних підприємствах, що задовольнить потребу наших співгромадян в державному патерналізмі, з одного боку, та унеможливить існування олігархічних кланів (економічна могутність яких, здебільшого, і ґрунтується на підприємствах цих галузей промисловості) та кричущої соціальної нерівності.

Особливою рисою шведської моделі є також потужний кооперативний рух в країні. Кооперативи сприяли швидкому перетворенню Швеції із аграрної країни в промислово розвинену, що є певною мірою актуальним і для сучасної України. Найбільш потужним вплив кооперативів є в сільському господарстві, в промисловості, в роздрібній торгівлі, в житловому будівництві та інших галузях економіки. В змішаній економіці кооперативи виступають як «третя сила», альтернатива як державної, так і приватної власності. В окремих галузях кооперація стала врівноважувальною силою на ринку в питаннях ціноутворення, що відповідає інтересам простих людей [3, с. 11]. Така господарська кооперація відповідає вродженій потребі української нації в об'єднанні у «малі групи», про що свідчить її масштабне поширення на українських землях в добу царської Росії, пізнього СРСР та на сучасному етапі.

Основне джерело прибутків держави – податкові надходження та прибутки від державних підприємств. Податкові ставки в Швеції досить високі. Національний прибутковий податок має прогресивні ставки від 5 до 45% в залежності від розміру прибутку платника. Існують також високі податки на капітал та спадщину. За статистикою до 80% відсотків національного продукту перерозподіляється через податкову та соціальну сферу [3, с. 11]. Прогресивна прибуткова система не суперечить ментальному паттерну Рівності, оскільки унеможливорює виникнення колосального розриву у матеріальному становищі соціальної верхівки та основної маси населення (що ми можемо спостерігати у вітчизняному соціумі сьогодні). Проте, таке становище може увійти в конфлікт з народними уявленнями про справедливість, адже соціальні групи, що створюють блага змушені будуть фактично утримувати тих, хто їх не створює.

Досягнення рівності в суспільстві, як вважають соціал-демократи, сприяє надання державою дешевих та якісних послуг в найбільш важливих сферах життя [2, с. 15-16]. Держава в Швеції забезпечує рівні стартові можливості усім громадянам, оскільки в країні добре розвинута система дошкільних дитячих установ та шкільної освіти. Уряд проводить політику не підтягування рівня життя широких верств до рівня життя еліти, а політику реалізації прав кожного шведа на державні послуги самої високої якості, політику постійного покращення соціального забезпечення населення. Право на краще розглядається тут як умова рівності [2, с. 16].

Система соціального страхування дає можливість отримати медичну допомогу людям з низьким рівнем прибутку на основі рівності з усіма. Завдяки соціальному страхуванню втрачені через хворобу прибутки компенсуються майже в повному розмірі. Від 70 до 80% місцевих бюджетів витрачаються на охорону здоров'я, а до цього додаються значні обсяги коштів з державного бюджету. Охорона здоров'я в Швеції в основному державна (лише 5% лікарів мають приватну практику) і майже безкоштовна. Пацієнт забезпечує лише не

значну частку витрат [3, с. 11]. Така система надзвичайно потрібна в Україні, де формально безкоштовна медицина є вкрай не ефективною і не доступною більшості населення. Оскільки правляча еліта лікується за кордоном, то ситуація найблищим часом не зміниться. Це становище не може не суперечити архетипам Правди-Справедливості та Рівності-Братерства, тому шведський досвід в цій царині є безцінним.

Особлива увага в Швеції приділяється освіті. По видатках на душу населення в цій сфері вона займає перше місце у світі. Діти отримують його переважно в державних школах (кількість приватних дуже не значна). А до вищої освіти доступ відкритий кожному, хто отримав середню. Вища освіта також майже повністю державна. Студенти, що потребують допомоги, можуть легко її отримати, причому критерієм отримання допомоги є не тільки розмір доходів та власності самого студента, але і його батьків. Більшу частину допомоги студенти не відшкодовують, а решта надається у формі кредиту [соц. кор. швец., с. 11]. Такий підхід до освітньої політики в Україні не лише підвищить рівень доступності освіти та подоланню дефіциту висококваліфікованих кадрів, але і сприятиме практичній реалізації паттернів Правди-Справедливості та Рівності-Братерства, що в кінцевому рахунку підвищить авторитет держави в цілому та окремих її органів.

Високі витрати держави на соціальні потреби (одна з найвищих заробітних плат в Європі), розглядається урядом як засіб розкриття індивідуальності людини. З точки зору держави, жоден працівник не може залишатись безробітним поза своєю волею. Праця вважається не лише запорукою виживання, але і формою участі в суспільному житті. Крім того, на думку соціал-демократів, повна зайнятість урівнює індивідів у соціальному відношенні. Адже зайнятий та безробітний явно не є рівними за прибутками та власністю, а підвищення рівня зайнятості цю нерівність нівелює [2, с. 14-15]. Такий підхід відповідає уявленню українців про самоцінність праці, а також сприятиме реалізації інших ментально-правових архетипів.

Населення країни практично повністю забезпечене житлом. Близько 60% усього житла є власністю громадян і компаній. Квартирна оплата становить приблизно 30% реальних доходів сім'ї, а відтак більшість населення змушена звертатися за житловою допомогою [4]. Дана проблема є надзвичайно актуальною для українського соціуму, особливо враховуючи «домовитість», сімейність та господарність вічизняного етносу. Але усі ці поведінкові автоматизми не можуть бути цілком реалізовані через фінансову неспроможність значної частини наших громадян придбати (або хоча б орендувати) житлове приміщення. Впровадження шведського досвіду дозволить, на наше переконання, цю проблему вирішити.

Таким чином, «держава добробуту» є найбільш ефективною формою побудови соціальних відносин в Україні. Адже саме вона найбільш оптимально відображає зміст ментально-правових архетипів українців: Правди-Справедливості, Свободи-Волі та Рівності-Братерства.

Список використаних джерел:

1. Бергер П.Л. Капіталістична революція: П'ятдесят пропозицій щодо процвітання, рівності і свободи / П.Л. Бергер: [Монографія] / Пер. з англ. С.О. Макеєв, І.П. Дзюб, І.О. Кресіна; Передм. В.К. Черняка. – К.: Вища школа, 1995. – 247 с.
2. Горохова К.Г. «Государство благосостояния»: шведская модель / К.Г. Горохова. – М.: Знание, 1989. – 64 с.
3. Блудов Ю. Социалистическое королевство Швеция / Ю. Блудов // Бизнес-информ. – 1997. – № 14. – С. 10-11.
4. Дегтяр О.А. Державне регулювання соціальних процесів в Швеції / О.А. Дегтяр [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mmgh.kname.edu.ua/images/Degtyar/Government_control_of_social_processes_is_in_Sweden.pdf (дата звернення 26.11.2017 р.). – Назва з екрана.